

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se
103 33 Stockholm

Yttrande över SOU 2024:39 Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga

Hovrätten har granskat betänkandet mot bakgrund av de intressen som hovrätten har att beakta. Utifrån de kriminalpolitiska utgångspunkter som utredningen haft anser hovrätten att förslagen i allt väsentligt är ändamålsenliga och väl avvägda. Hovrätten har dock synpunkter i följande avseenden.

Allmänt

Det har på senare år tillsatts många utredningar på straffrättens område och flera av dem rör påföljdssystemet. Mot denna bakgrund är det svårt att överblicka de samlade konsekvenserna av nu aktuella och kommande förslag. Det är naturligtvis av vikt att detta beaktas vid den fortsatta beredningen, så att konsekvenserna sammantagna blir rimliga.

Ungdomsreduktion i åldrarna 18-20 år

Hovrätten har utifrån utgångspunkterna för utredningens arbete inga synpunkter på förslaget i den här delen.

Ungdomsreduktion i åldrarna 15-17 år

Hovrätten delar utredningens uppfattning att det inte är lämpligt att uttryckligen reglera den schematiska ungdomsreduktionen i lagtext. Förslaget till hur den schematiska reduktionen ska se ut framstår också som rimligt utifrån förutsättningarna för uppdraget.

Vad gäller de övriga omständigheter som i vissa fall kan beaktas utöver den schematiska reduktionen har utredningen skrivit följande i den föreslagna författningskommentaren (s. 337 i betänkandet).

För att straffmätningen ska vara proportionerlig kan det t.ex. finnas skäl att i skärpande riktning frångå en tillämpning som helt bygger på andelar av straffvärdet vid allvarliga brott med stora konsekvenser för enskilda eller för samhället i stort, där gärningsmannen med insikt om brottets följder har handlat enligt en tydlig brottsplan. Som exempel kan nämnas fall där en ung person frivilligt, för att öka sin status i ett kriminellt nät-

verk eller av ekonomiska skäl, tar på sig att utföra ett beställningsmord eller att genomföra en sprängning som riskerar att få långtgående konsekvenser för många personer. Ett annat exempel kan vara en ung person som genomför en noggrant planerad och ideologiskt motiverad attack mot flera personer på en skola. Människorov eller utpressningsbrott, där unga lagöverträdare pressar andra ungdomar på pengar eller tillhörigheter på ett utstuderat sätt som utnyttjar deras rädsla, är ytterligare exempel. En annan situation är då en grupp ungdomar, trots insikt om brottens allvar och konsekvenser, enligt ett tillvägagångssätt som upprepas skapar betydande otrygghet genom att t.ex. råna resenärer i kollektivtrafiken.

I nästa stycke har utredningen på motsvarande sätt presenterat omständigheter av förmildrande karaktär som kan ge en ungdom ökad ungdomsreduktion jämfört med en tillämpning enligt den schematiska metoden.

Hovrätten konstaterar att de omständigheter som utredningen omnämnt är sådana som ofta tas i beaktande redan vid bedömningen av straffvärdet. Konsekvenserna av detta är att omständigheter av det aktuella slaget kommer att få dubbelt genomslag. Utredningen har vidare skrivit att "[a]vsikten är /.../ att skapa förutsättningar för rätten att även för unga lagöverträdare bestämma en påföljd som i det enskilda fallet är proportionerlig i förhållande till brottet" (s. 151 i betänkandet), men ger ingen ytterligare vägledning för hur omständigheterna ska beaktas i förhållande till straffvärderingen.

När närmare ledning saknas finns det en risk för att lika fall inte bedöms lika och detta gäller särskilt innan det har etablerats praxis på området. Utredningen ger inte heller någon ledning när det gäller hur stor påverkan dessa omständigheter ska få för ungdomsreduktionens storlek. Det är oklart om försvårande omständigheter av det här slaget ska ge endast en minskad eller t.o.m. en helt borttagen ungdomsreduktion.

Översyn av reglerna om ungdomsövervakning

Hovrätten instämmer i förslagen om hur ungdomsövervakningen kan ändras.

När det gäller förslaget om att möjligheten att förena ungdomsvård med ungdomstjänst eller dagsböter ska tas bort framstår detta dock som mindre väl underbyggt.

Enligt nuvarande praxis ska domstolen vid artbrottslighet och straffmättningsvärden under sex månader förena en inte tillräckligt ingripande ungdomsvård med ungdomstjänst (se rättsfallet "Ungdomsvård och ungdomstjänst" NJA 2009 s. 121). Hovrätten delar inte utredningens uppfattning att det är en ovanlig situation att ett ungdomskontrakt inte är tillräckligt ingripande vid straffmättningsvärden på några månaders fängelse. Det kan för femtonåringar med dagens ungdomsreduktion vara fråga om relativt allvarliga brott som rån och grov misshandel. Även efter de föreslagna ändringarna skulle det kunna röra sig om mycket unga personer som gör sig skyldiga till t.ex. allvarliga fall av misshandel. Det kan i vissa av dessa fall vara motiverat att skärpa ett ungdomskontrakt med ungdomstjänst eller böter samtidigt som det inte finns tillräckliga skäl för en sådan relativt ingripande påföljd som ungdomsövervakning. Det kan därför

ifrågasättas om den möjlighet till flexibilitet som 32 kap. 3 § brottsbalken innebär bör tas bort.

Utvidgad ungdomsövervakning

Sett till de kraftiga repressionshöjningar som sannolikt kommer att bli resultatet av en rad olika avslutade och pågående utredningar samt att slutna ungdomsvård föreslås tas bort, instämmer hovrätten i utredningens bedömning att det krävs ett trovärdigt alternativ till fängelse och att utvidgad ungdomsövervakning kan fylla den funktionen. Att verkställigheten ska inledas i anstalt framstår också som rimligt och inskräpper allvaret i påföljden.

Enligt betänkandet kommer Kriminalvården under verkställighetsplaneringen i flera fall upptäcka omständigheter som gör att påföljden inte kan verkställas och att den därför måste undanröjas (s. 218 och 226). I konsekvensbedömningen anges att den utvidgade ungdomsövervakningen enligt utredningens bedömning kommer att undanröjas i drygt 30 procent av fallen, detta med utgångspunkt i erfarenheterna från ungdomsövervakning (s. 322). I avsnitt 9.2.4 (s. 166) redovisas att vid 110 studerade fall av ungdomsövervakning undanröjdes åtta på grund av misskötsamhet, och att i 24 andra fall utdelades varning.

Det framgår inte av betänkandet vad som föranleder bedömningen att graden av undanröjande skulle vara så hög som drygt 30 procent. Att införa en ordning där en så stor andel av de utdömda påföljderna kommer att undanröjas på grund av omständigheter som upptäcks tidigt i verkställigheten framstår inte som rimligt. Det hade i stället varit önskvärt om sådana förhållanden hade kunnat identifieras redan före domen för att undvika en undanröjandeprocess.

För att påföljden ska framstå som trovärdig är det vidare av största vikt att Kriminalvården har tillräckliga möjligheter att kontrollera att den dömda inte fortsätter sin brottsliga verksamhet under verkställigheten, exempelvis när det är fråga om grövre brottslighet som begåtts eller koordinerats via Internet.

Konsekvenser

Att lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) ändras så att lagöverträdare i åldrarna 18-20 år inte längre särbehandlas i rättegången framstår som rimligt. Som utredningen anger kan detta också antas medföra en viss lättnad för domstolarna. Denna lättnad ska dock inte överskattas.

Som också påpekas i utredningen kan förslagen antas medföra en ökad mängd häktningsförhandlingar och häktade mål, något som påverkar arbetsbelastningen i domstolarna. Förslagen kan också antas leda till betydligt fler undanröjandeprocesser än i dag, särskilt om andelen undanröjda påföljder såvitt avser utvidgad ungdomsövervakning blir så hög som utredningen anger.

Rent allmänt bör det också framhållas att de höjda straffnivåerna för ungdomar kan förväntas leda till att en större andel av de så kallade ungdoms-

målen överklagas till högre rätt än i dag, något som bör påverka resurstilldelningen till hovrätterna.

Detta yttrande har beslutats av hovrättsråden Martin Andersson och Anna Kramer. Föredragande har varit tf. hovrättsassessorn Gottfrid Abresparr.

Martin Andersson

Gottfrid Abresparr

Kopia

Övriga hovrätter

Kammarrätterna

Tingsrätterna under Göta hovrätt

Justitiedepartementet, enheten DOM

Domstolsverket

Hovrättens intranät